

Archeologienota Kortemark Waterhoenstraat

Verslag van Resultaten

Bert ACKE, Maarten BRACKE en Paulien FONTEYN

6-4-2022

Titel: Archeologienota Kortemark Waterhoenstraat

Erkend archeoloog: Maarten Bracke, OE/ERK/Archeoloog/2015/00036

Auteurs: Bert Acke, Maarten Bracke en Paulien Fonteyn

Uittreksels uit CartoWeb.be met toelating van het Nationaal Geografisch Instituut C18084 - www.ngi.be

Projectcode bureauonderzoek: 2022C302

Intern projectnummer: 2022.052

Locatiegegevens: West-Vlaanderen, Kortemark, Waterhoenstraat

Lambertcoördinaten plangebied: X: 56168,29, Y: 192474,99; X: 56596,54 en Y: 192675,63

Kadastergegevens: Kortemark, afdeling 1, sectie B, perceel 1074K3 (zie figuur 3)

Oppervlakte plangebied: 22 393m²

Topografische kaart: zie figuur 1 en 2

Betrokken actoren: Bert Acke (assistent-archeoloog), Maarten Bracke (erkend archeoloog), Paulien Fonteyn (assistent-archeoloog)

Wetenschappelijke advisering: /

Plaats en datum: Moerbeke-Waas, 06/04/2022

© Acke & Bracke bv, Dorpvaart 76, 9180 Moerbeke. De auteurs aanvaarden geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeleelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van de auteurs.

1. INLEIDING	4
1.1. WETTELIJK KADER	4
1.2. ONDERZOEKSOPDRACHT	4
1.2.1. VRAAGSTELLING	4
1.2.2. RANDVOORWAARDEN	4
1.3. WERKWIJZE EN STRATEGIE	4
1.3.1. MOTIVERING ONDERZOEKSSTRATEGIE	4
1.3.2. ORGANISATIE VAN HET VOORONDERZOEK	5
1.3.3. ADVIES SPECIALISTEN	5
1.3.4. WETENSCHAPPELIJKE ADVISERING	5
1.3.5. SELECTIE BRONNEN	5
2. BUREAUONDERZOEK	6
2.1. HUIDIGE TOESTAND EN GEPLANEDE WERKEN	6
2.2. BEKNOPT LANDSCHAPPELIJK, HISTORISCH EN ARCHEOLOGISCH KADER	11
2.3. SYNTHESE	17
3. SAMENVATTING	18
4. BIBLIOGRAFIE	20
5. BIJLAGES	21

1. Inleiding

1.1. Wettelijk kader

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande aanvraag voor een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen te Kortemark Waterhoenstraat (provincie West-Vlaanderen), gelegen buiten woon- of recreatiegebied en waarbij de totale oppervlakte van de bodemingrepen groter is dan 5000m², dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog.

1.2. Onderzoeksopdracht

1.2.1. Vraagstelling

- Zijn er archeologische of historische gegevens gekend over de site?
- Zijn er gegevens gekend dat de bodem (deels) verstoord is?
- Wat is de impact van de geplande werken op het bodemarchief?

1.2.2. Randvoorwaarden

Niet van toepassing.

1.3. Werkwijze en strategie

1.3.1. Motivering onderzoeksstrategie

Deze archeologienota betreft een nota met beperkte samenstelling. Indien de confrontatie tussen de toekomstige werken en een beperkt aantal doorslaggevende aspecten uit de beschrijving van de landschappelijke ligging van het onderzochte gebied, de historische beschrijving, of de bespreking van het onderzochte gebied in zijn archeologische kader aantoont dat:

- 1) met hoge waarschijnlijkheid geen archeologisch erfgoed aanwezig is op het onderzochte terrein, of;
- 2) de toekomstige werken met hoge waarschijnlijkheid geen verstoring zullen veroorzaken aan het eventueel aanwezige archeologische erfgoed, of;
- 3) verder onderzoek van het terrein in het kader van de toekomstige werken met hoge waarschijnlijkheid niet zou leiden tot nuttige kenniswinst;

en er dus geen verdere maatregelen nodig zijn, dan mag de rapportering over het bureauonderzoek van het terrein beperkt blijven tot nota met beperkte samenstelling zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk versie 4.0, p. 108. Voor dit project zijn elementen 2 en 3 van toepassing. Het doorslaggevend aspect betreft de landschappelijke, historische en archeologische beschrijving van het onderzochte gebied.

1.3.2. Organisatie van het vooronderzoek

Op basis van de info aangereikt door de initiatiefnemer, het raadplegen van enkele digitale en analoge bronnen kon de nota met beperkte samenstelling worden opgesteld door de erkende archeoloog.

1.3.3. Advies specialisten

Niet van toepassing.

1.3.4. Wetenschappelijke advisering

Niet van toepassing.

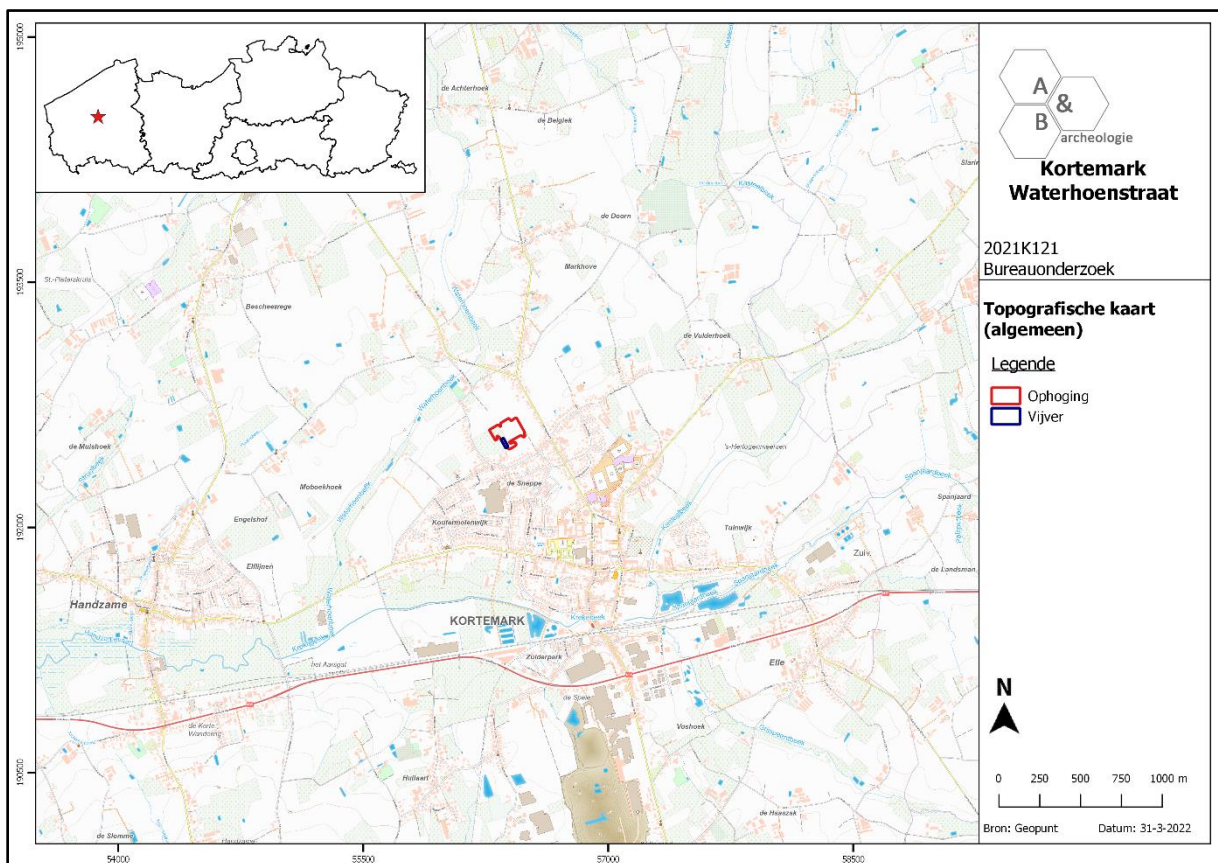
1.3.5. Selectie bronnen

Info over het project werd aangereikt door de initiatiefnemer, door de erkende archeoloog werden bijkomend enkele digitale en analoge bronnen geraadpleegd.

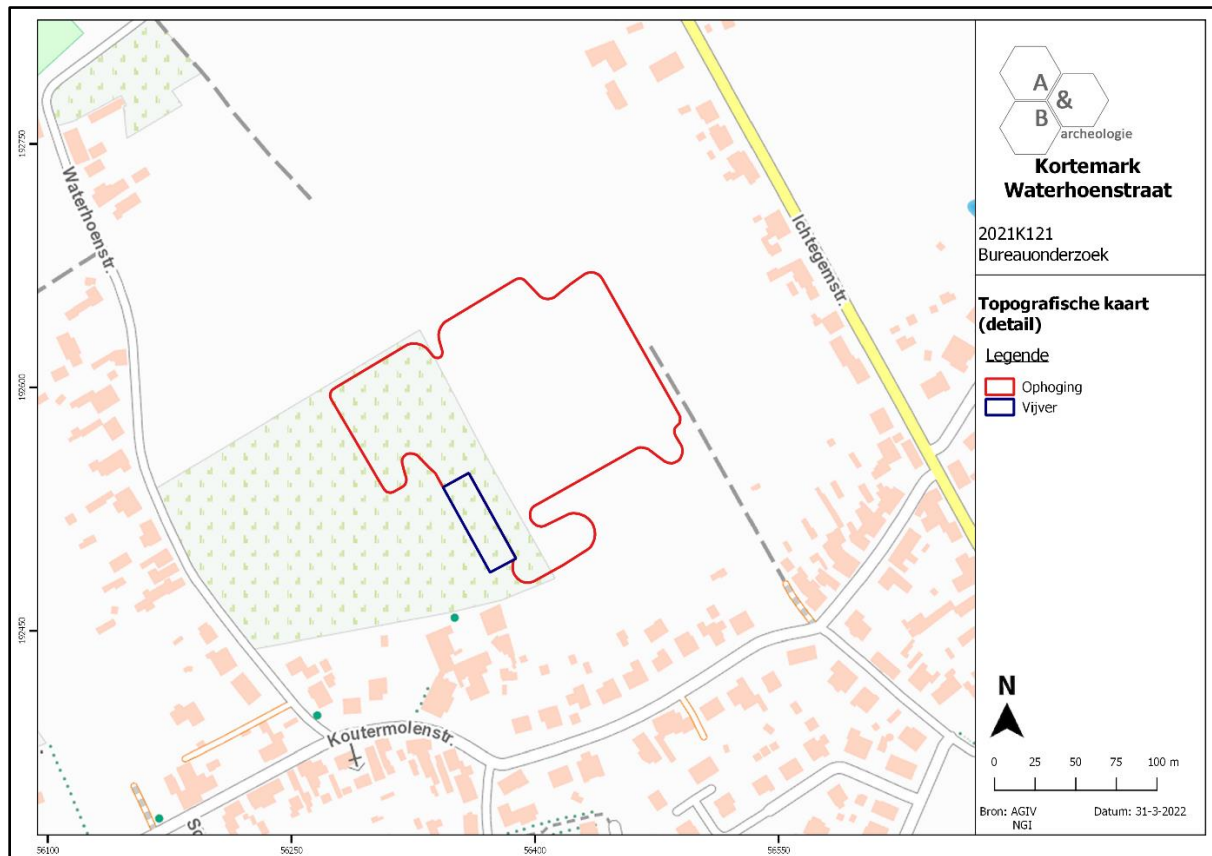
2. Bureauonderzoek

2.1. Huidige toestand en geplande werken

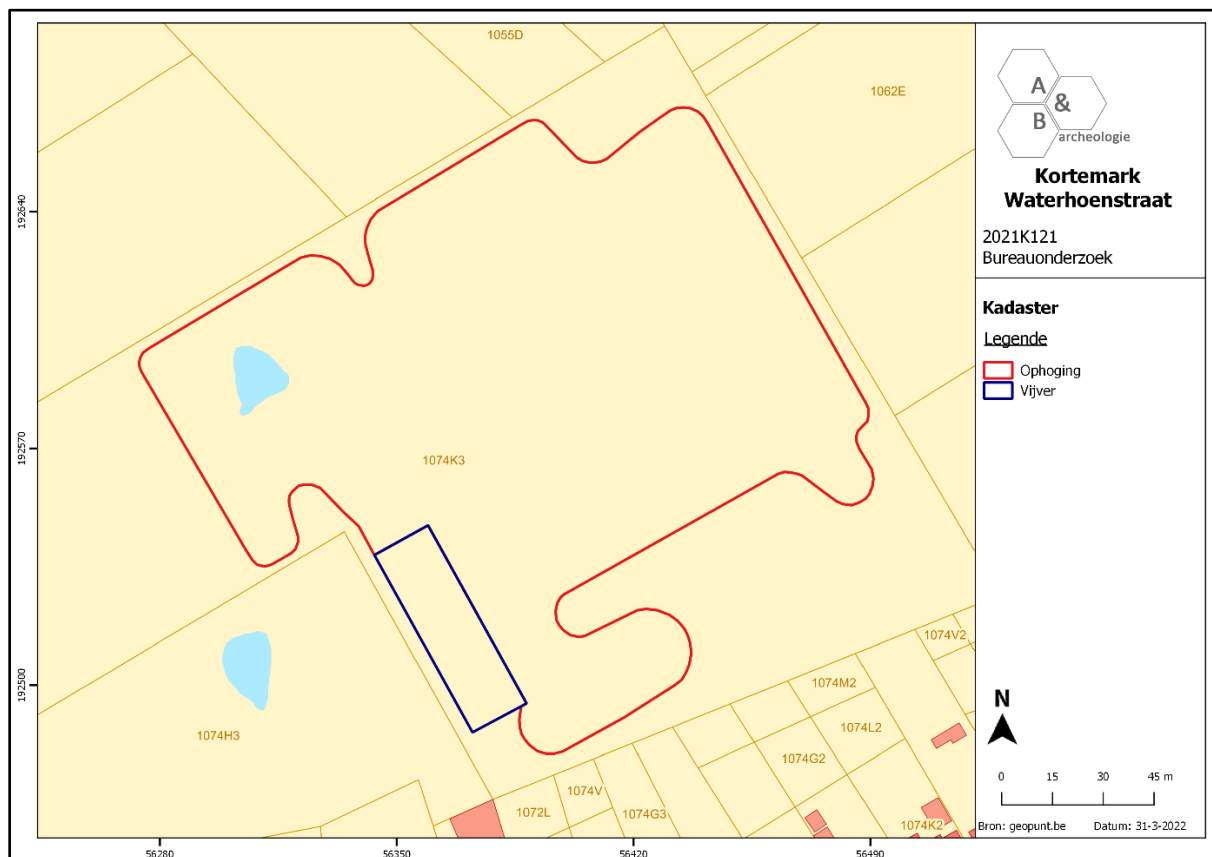
Het terrein is gelegen in een landelijke omgeving, net buiten de bewoningskern van Kortemark, op ca. 1km ten noordwesten van de dorpskerk en de markt. Kortemark is centraal in West-Vlaanderen gelegen, het is de hoofdgemeente van de fusiegemeente met dezelfde naam en met als andere deelgemeenten Werken, Zarren en Handzame. Deze deelgemeenten bevinden zich allen ten westen van Kortemark. De Waterhoenstraat is een kleine straat ten noorden van de dorpskern en iets ten westen van het plangebied. Het terrein is 22 393m² groot en heeft een onregelmatige vorm. Het is onbebouwd en in gebruik als landbouwgrond. Ten westen, noorden en oosten zijn eveneens landbouwgronden aanwezig, ten zuiden zijn de tuinen van woningen langsheen de Koutermolenstraat gelegen.

Figuur 1 Zicht op de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI).

Figuur 2 Zicht op de topografische kaart met aanduiding van het plangebied, detail (bron: NGI).

Figuur 3 Zicht op het kadasterplan met aanduiding van het plangebied (rood) (bron: geopunt.be).

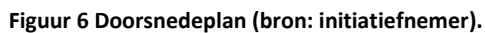
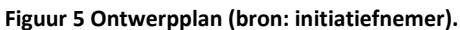

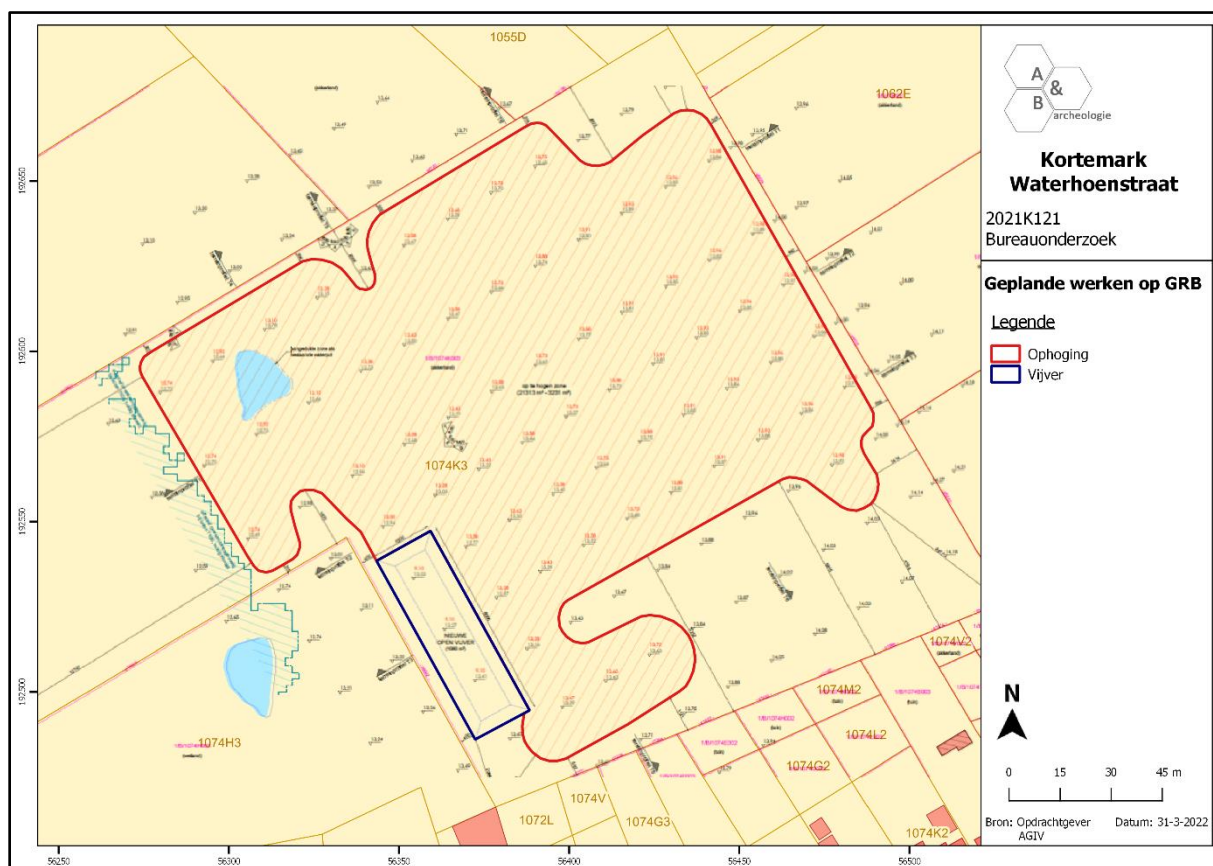
Figuur 4 Aanduiding van het plangebied (rood) op de meest recente luchtfoto (bron: geopunt.be).

De geplande werken zijn tweeledig en betreffen:

- Het uitgraven van een vijver met oppervlakte van 1080m² in het zuidwestelijke deel van het plangebied. Deze vijver wordt op het diepste punt meer dan 4m onder maaiveld aangelegd.
- Het ophogen van de landbouwgronden in de resterende oppervlakte (21 313m²) van het plangebied. De grond die wordt uitgegraven voor het aanleggen van de vijver wordt gebruikt bij deze ophoging en wordt rechtstreeks op het huidige maaiveld aangebracht. Waar er wordt opgehoogd, wordt voorafgaand geen teelaarde afgegraven. De ophoging varieert van enkele cm tot ca. 50cm.

De compactie die het ophogingspakket zal veroorzaken aan het onderliggende teelaardepakket is verwaarloosbaar. De echte bodemimpact situeert zich enkel ter hoogte van de geplande vijver.

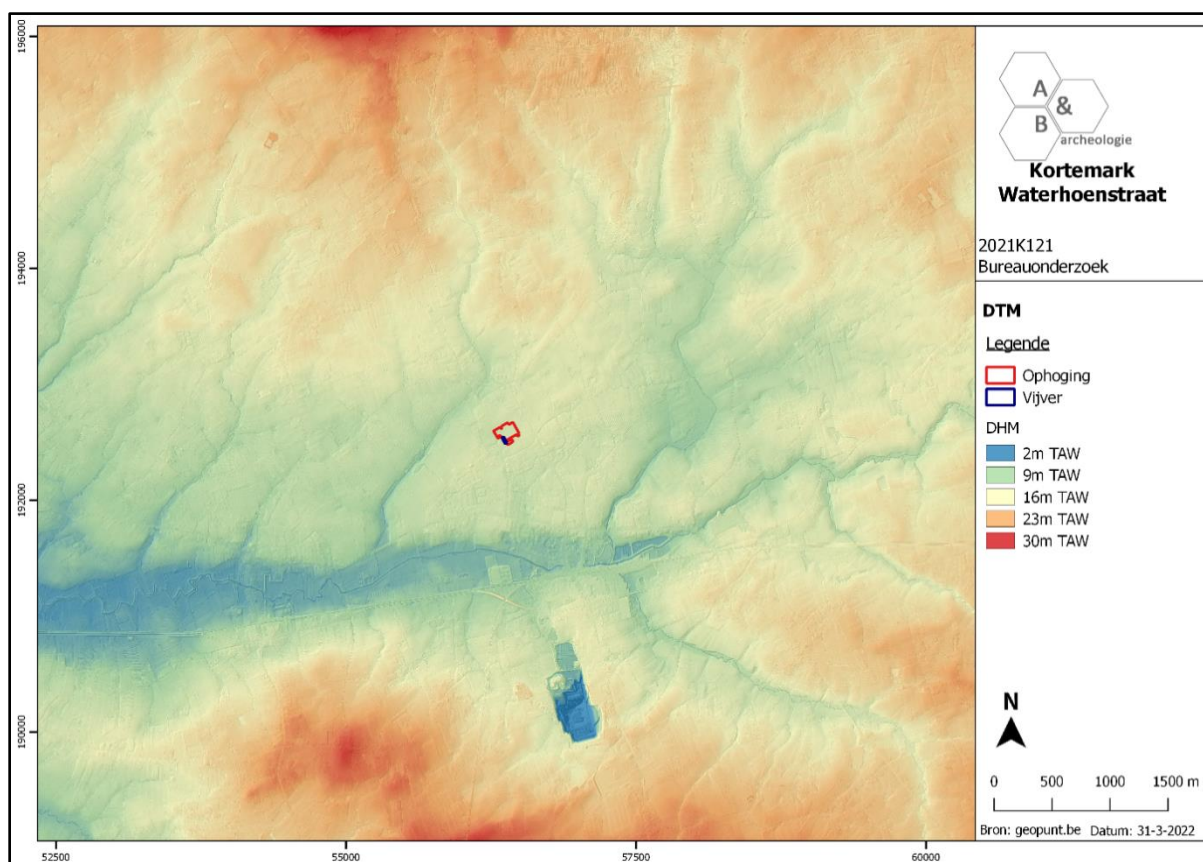

Figuur 7 Geplande werken geprojecteerd op het kadasterplan (bron: geopunt.be en initiatiefnemer).

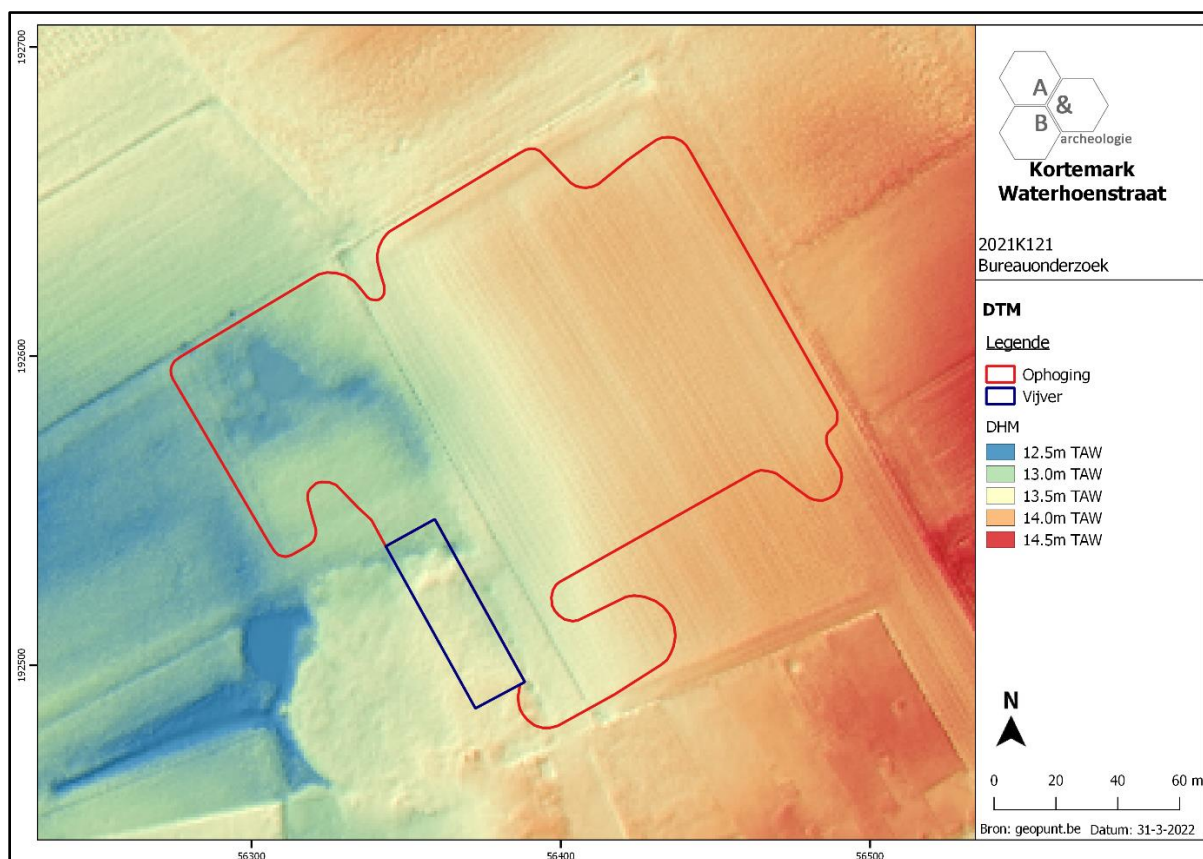
2.2. Beknopt landschappelijk, historisch en archeologisch kader

Het plangebied is gelegen op de overgangsgroonden tussen het hogere Plateau van Wijnendale in het noorden (een duidelijk hoger gelegen zone centraal in het landschap van West-Vlaanderen) en de vallei van de Handzamevaart in het zuiden. Ca. 600m ten westen van het terrein stroomt de Waterhoenbeek, die vanuit het Plateau van Wijnendale naar de Handzamevaart loopt. Het terrein helt geleidelijk van west (ca. +12,71m TAW) naar oost (+13,91m TAW), met vooral in het noordwesten een lager gelegen zone.

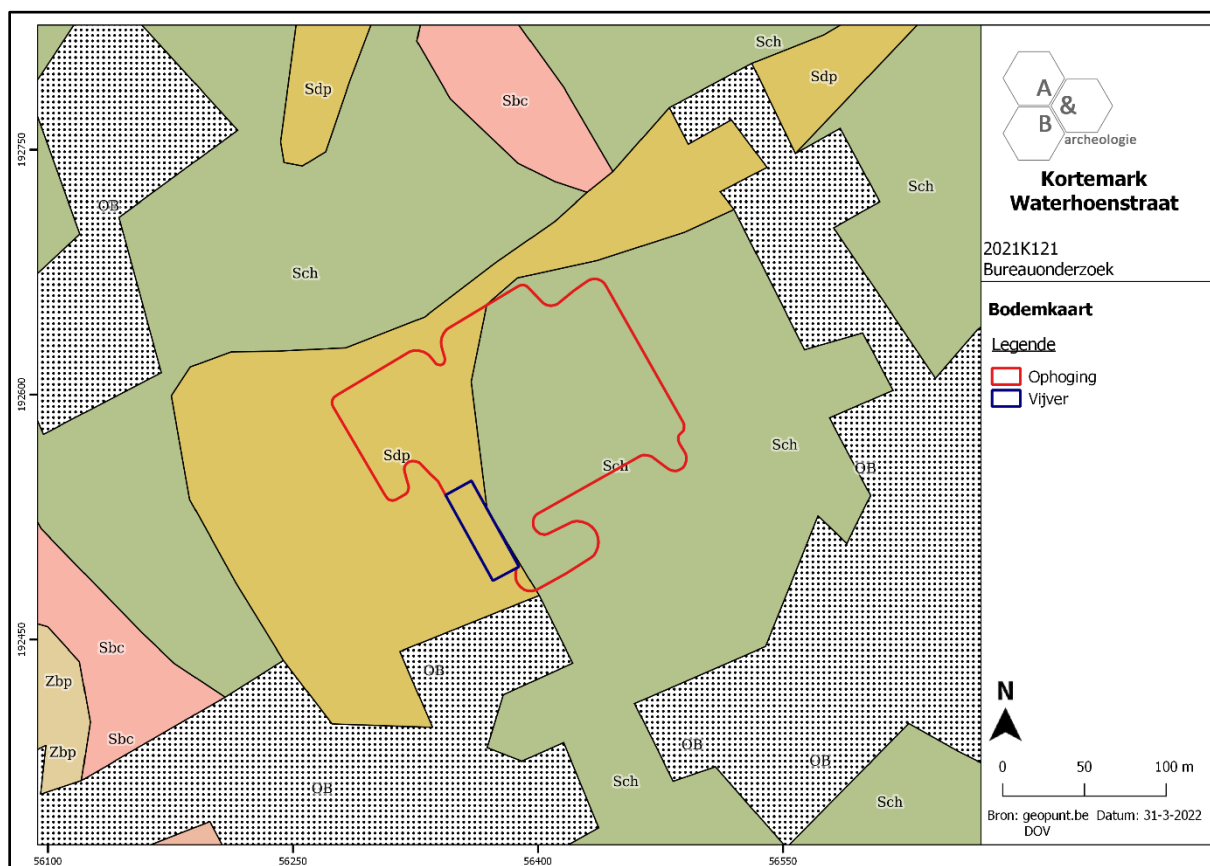
Het westelijk deel van het plangebied wordt gekarteerd als matig natte lemig zandbodem zonder profiel (Sdp), in het oostelijke deel zijn matig droge lemig zandbodems met verbrokkelde ijzer en/of humus B horizont (Shp) aanwezig. De bouwvoor van deze bodemsoorten is minstens ca. 30cm dik.

Figuur 8 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel (bron: geopunt.be).

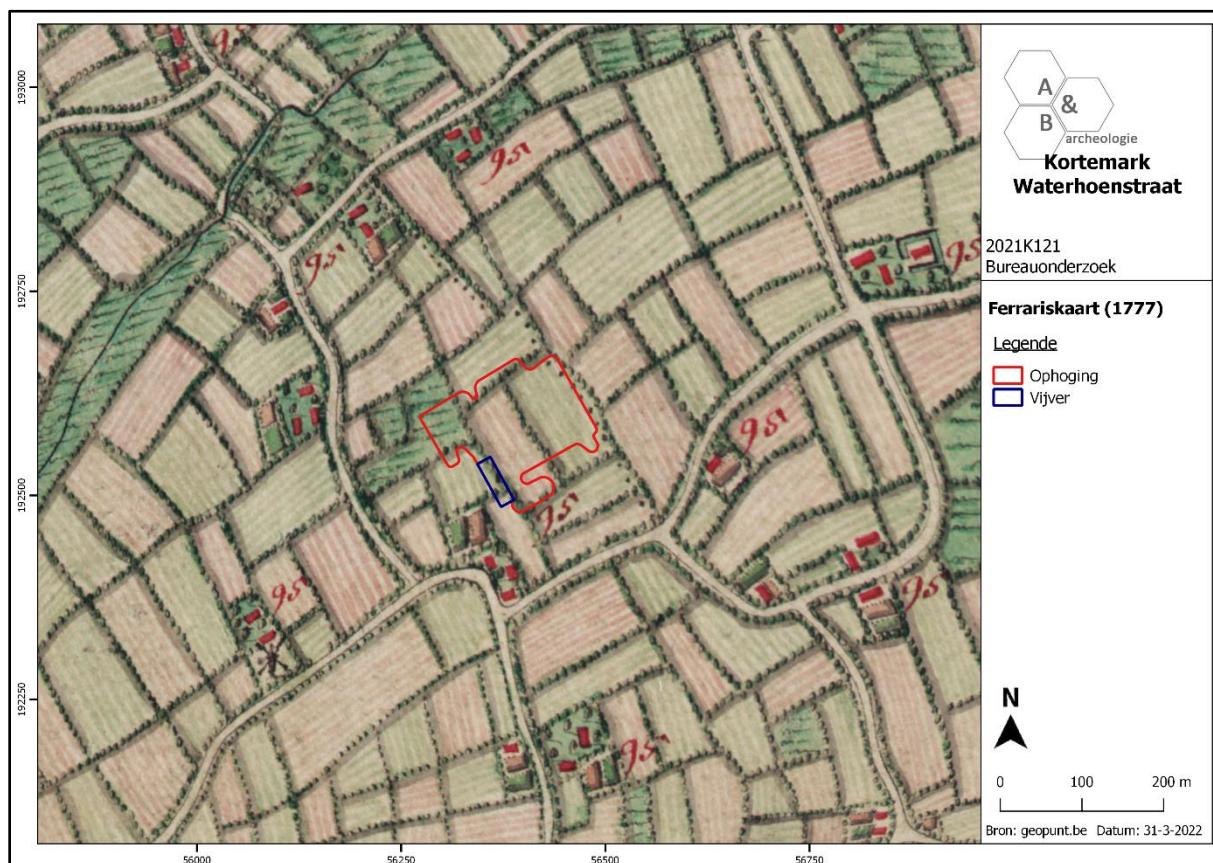

Figuur 9 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel, op siteniveau (bron: geopunt.be).

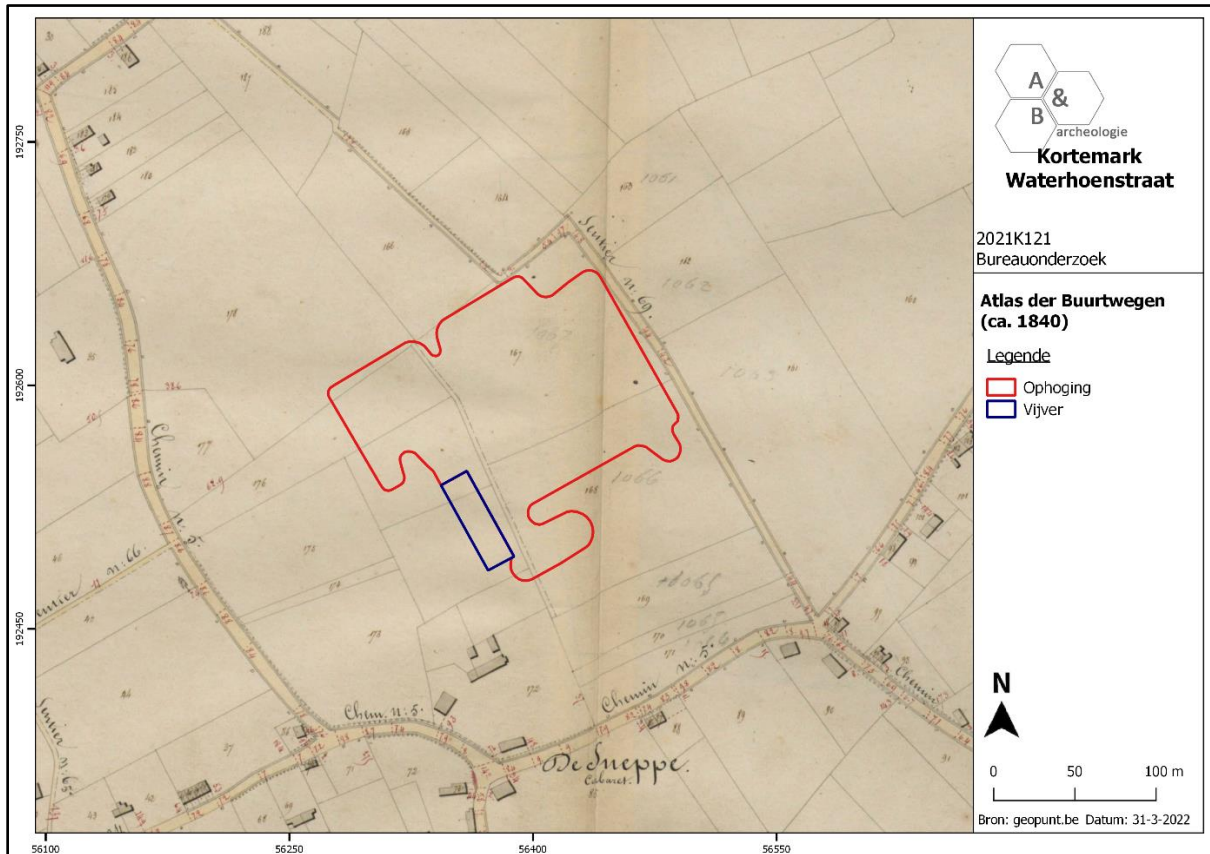

Figuur 10 Zicht op de bodemkaart (bron: DOV).

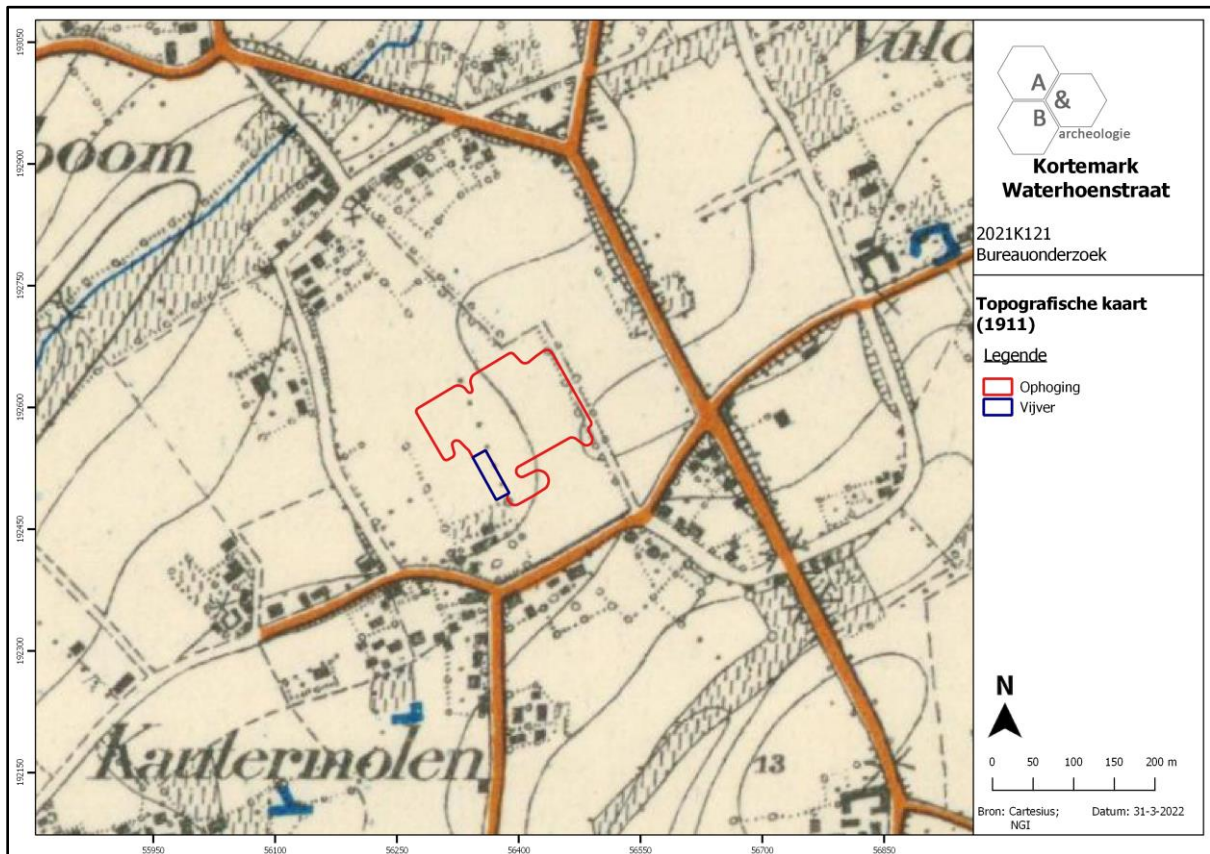
Een overzicht van de cartografische bronnen, die voor wat het plangebied betreft betrouwbaar zijn vanaf de Ferrariskaart uit ca. 1777, toont dat het plangebied sinds dan tot op heden steeds in gebruik was als landbouwgrond. Het terrein was eind 18de eeuw gelegen in een landelijke omgeving met verspreide bewoning; de Waterhoenstraat is reeds aanwezig en de dorpskern van Kortemark was nog niet zo ver noordwaarts uitgebreid als op heden.

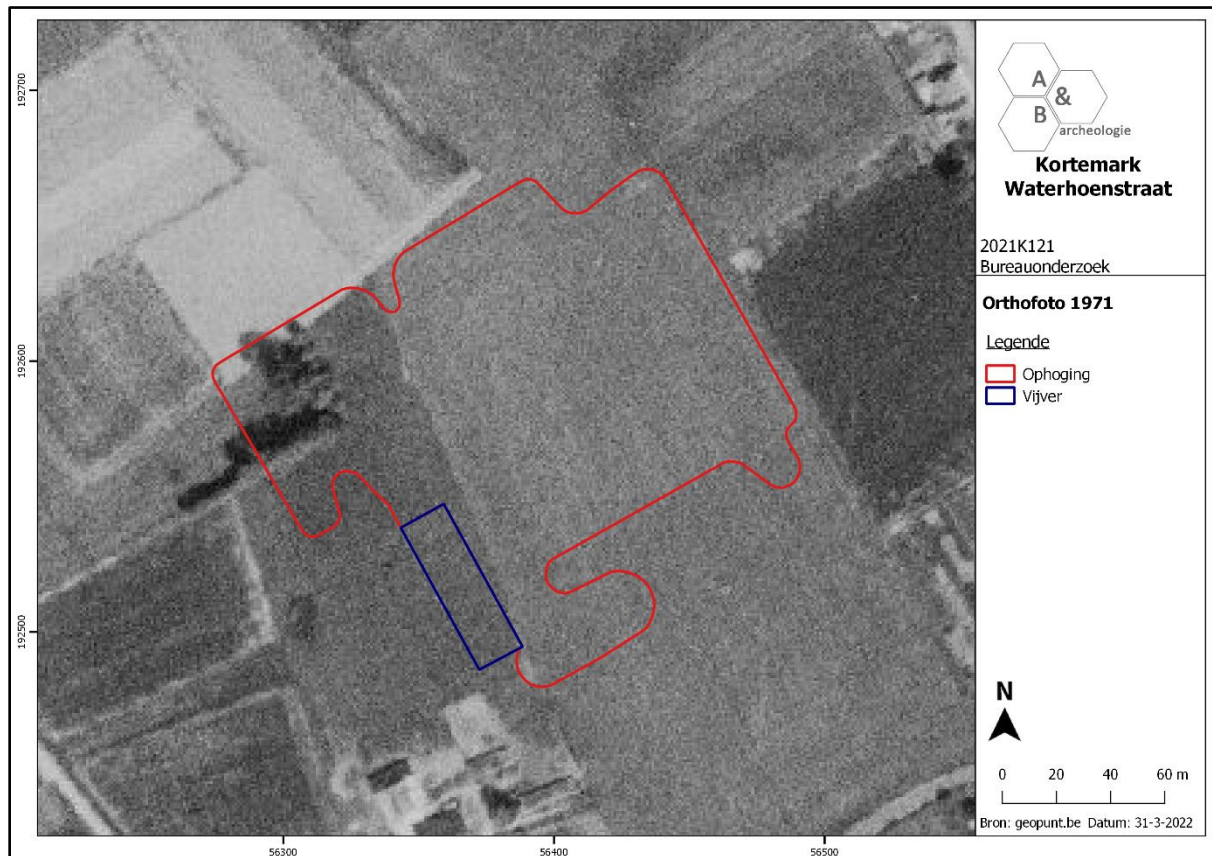
Figuur 11 Uitsnede uit de Ferrariskaart (bron: geopunt.be).

Figuur 12 Uitsnede uit de Atlas der Buurtwegen (bron: geopunt.be).

Figuur 13 Uitsnede uit de topografische kaart van 1911 (bron: cartesius.be en NGI).

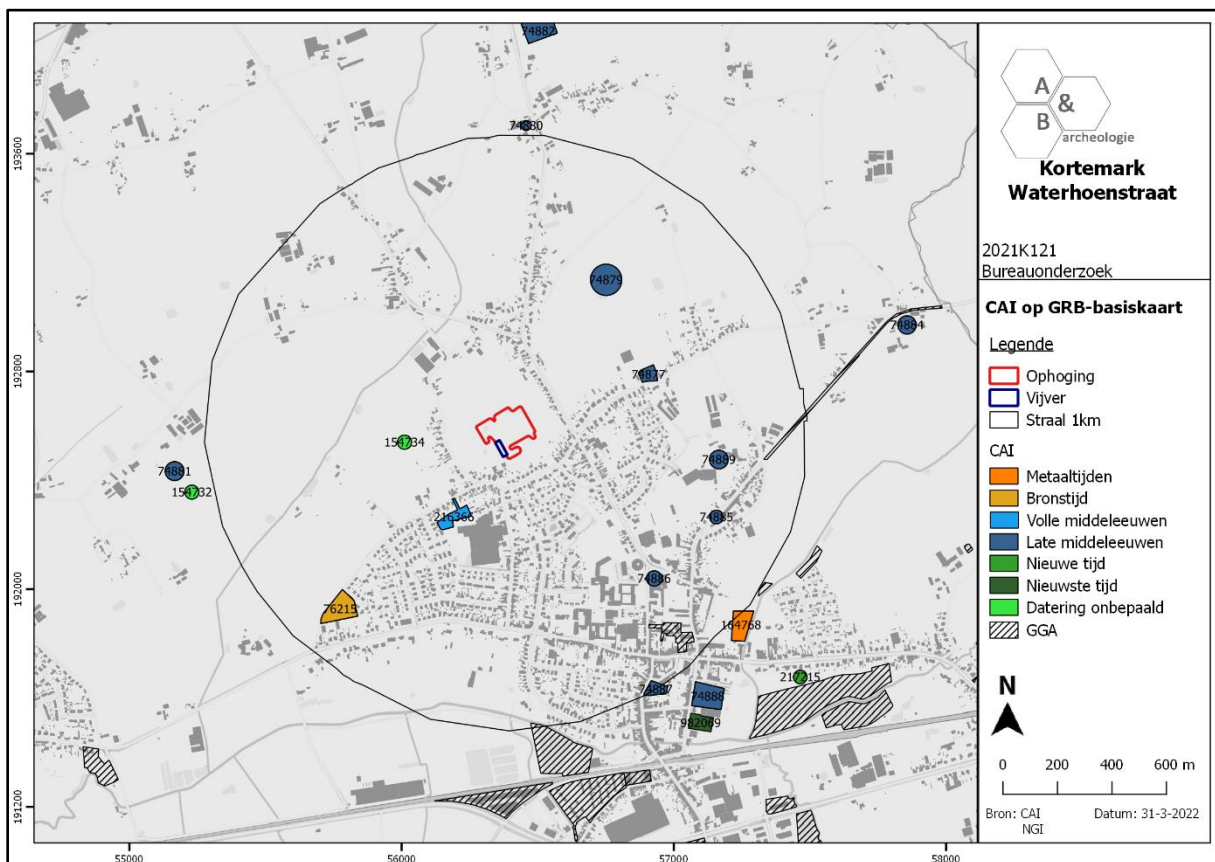

Figuur 14 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 1971 (bron: geopunt.be).

Figuur 15 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2000-2003 (bron: geopunt.be).

Op archeologisch vlak zijn er niet zo veel gegevens voorhanden voor de omgeving van het plangebied. Tijdens een proefsleuvenonderzoek op CAI Locatie 216366, ca. 400m ten zuidwesten van het terrein, werd duidelijk dat de westelijke helft van het terrein voor een groot deel werd ingenomen door een natte depressie of recente verstoringen. Ter hoogte van de oostelijke helft van het terrein was een significant deel van het bodemprofiel afgegraven. Enkel dieper uitgegraven sporen konden hier plaatselijk nog aanwezig zijn. Zo waren de enige relevante sporen de vermoedelijk iets dieper uitgegraven paalsporen van een 4-palig bijgebouw en 2 à 3 greppels, te dateren in de volle middeleeuwen. Allen waren slechts zeer ondiep bewaard. Door het lage aantal archeologisch relevante sporen en de sterke verstoring/afgraving van het terrein werd geen vervolgonderzoek geadviseerd.¹ Verder naar het zuidwesten, op ca. 900m van het plangebied, werden in 1992 twee grafheuvels uit de vroege tot midden bronstijd opgegraven, nadat ze in 1989 door luchtfotografie waren ontdekt (CAI Locatie 76215). Grafheuvel I had een 1,1 tot 1,5m brede en 0,7 tot 0,8m diepe gracht, bij grafheuvel II was dat resp. 1,5 tot 1,75m en ca. 0,9m. Bij beide heuvels werden geen perifere structuren of graf aangetroffen, bij grafheuvel I was er mogelijk wel een binnencirkel. In de bovenste vulling van beide kringgreppels werd handgemaakt aardewerk uit de tweede helft van de 5de eeuw v. Chr. gevonden, waarschijnlijk afval van een nog niet gelokaliseerde nederzetting. Iets ten westen van het plangebied is nog een circulaire structuur gekend via luchtfotografie (CAI Locatie 154734) die mogelijk zou duiden op een grafheuvel, maar deze is op heden nog niet verder onderzocht. Andere gekende sites, ten oosten van het terrein, betreffen indicatoren van laatmiddeleeuwse sites met walgracht, eveneens nog niet verder onderzocht.

¹ <https://loket.onroerendergoed.be/archeologie/notas/notas/3790>

Figuur 16 Uitsnede uit de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) (bron: geopunt.be en CAI).

2.3. Synthese

Het plangebied is gelegen op de overgangsgroonden tussen het hogere Plateau van Wijnendale in het noorden en de vallei van de Handzamevaart in het zuiden. Het terrein helt geleidelijk van west (ca. +12,71m TAW) naar oost (+13,91m TAW), met vooral in het noordwesten een lager gelegen zone. Er bevinden zich geen natuurlijke waterlopen nabij het plangebied. Het terrein is minstens sinds ca. 1777 in gebruik als landbouwgrond en onbebouwd. In het westelijke deel van het plangebied zijn matig natte lemig zandbodems zonder profiel aanwezig, in het oostelijke deel matig droge lemig zandbodems met verbrokkelde ijzer en/of humus B horizont aanwezig. De bouwvoor van deze bodemsoorten is minstens ca. 30cm dik. Op archeologisch vlak zijn er - behalve de aanwezigheid van enkele grafcircels uit de metaaltijden, en summiere aanwijzingen voor landelijke bewoning in de ijzertijd en de volle middeleeuwen - weinig gegevens voorhanden voor de omgeving van het plangebied.

Enkel het uitgraven van de vijver (1080m²) heeft een reële bodemimpact; deze gaat meerdere meter diep en zal een potentieel archeologisch niveau vernielen. Door het gebrek aan archeologisch onderzoek is de archeologische verwachting van het plangebied en de omgeving moeilijk in te schatten. In ieder geval is dit een omgeving die al meerdere eeuwen schaars is bebouwd. Als er al een verwachting kan opgesteld worden, dan betreft het een verwachting voor landelijke sites met grondsporen; in situ bewaring van steentijd artefactensites wordt niet verwacht, daarvoor zijn de landschappelijke kenmerken niet gunstig. Een landelijke archeologische site kenmerkt zich door een verspreiding van gebouwen en activiteitenzones op een grotere oppervlakte, deze kan niet gevat worden op een kleine oppervlakte van 1080m². Verder vooronderzoek van zo'n kleine zone zal geen nuttige archeologische kenniswinst kunnen bijbrengen en wordt dus niet geadviseerd.

De ophoging van de rest van het terrein met de uitgegraven grond zal geen verstoring veroorzaken aan het eventueel aanwezige archeologische erfgoed, hier wordt eveneens geen verder onderzoek geadviseerd.

3. Samenvatting

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande aanvraag voor een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen te Kortemark Waterhoenstraat (provincie West-Vlaanderen), gelegen buiten woon- of recreatiegebied en waarbij de totale oppervlakte van de bodemingrepen groter is dan 5000m², dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog.

Het terrein is gelegen in een landelijke omgeving, net buiten de bewoningskern van Kortemark, op ca. 1km ten noordwesten van de dorpskerk en de markt. Kortemark is centraal in West-Vlaanderen gelegen, het is de hoofdgemeente van de fusiegemeente met dezelfde naam en met als andere deelgemeenten Werken, Zarren en Handzame. Deze deelgemeenten bevinden zich allen ten westen van Kortemark. De Waterhoenstraat is een kleine straat ten noorden van de dorpskern en iets ten westen van het plangebied. Het terrein is 22 393m² groot en heeft een onregelmatige vorm. Het is onbebouwd en in gebruik als landbouwgrond. Ten westen, noorden en oosten zijn eveneens landbouwgronden aanwezig, ten zuiden zijn de tuinen van woningen langsheen de Koutermolenstraat gelegen.

De geplande werken zijn tweeledig en betreffen:

- Het uitgraven van een vijver met oppervlakte van 1080m² in het zuidwestelijke deel van het plangebied. Deze vijver wordt op het diepste punt meer dan 4m onder maaiveld aangelegd.
- Het ophogen van de landbouwgronden in de resterende oppervlakte (21 313m²) van het plangebied. De grond die wordt uitgegraven voor het aanleggen van de vijver wordt gebruikt bij deze ophoging en wordt rechtstreeks op het huidige maaiveld aangebracht. Waar er wordt opgehoogd, wordt voorafgaand geen teelaarde afgegraven. De ophoging varieert van enkele cm tot ca. 50cm.

De compactie die het ophogingspakket zal veroorzaken aan het onderliggende teelaardepakket is verwaarloosbaar. De echte bodemimpact situeert zich enkel ter hoogte van de geplande vijver.

Het plangebied is gelegen op de overgangsgronden tussen het hogere Plateau van Wijnendale in het noorden en de vallei van de Handzamevaart in het zuiden. Het terrein helt geleidelijk van west (ca. +12,71m TAW) naar oost (+13,91m TAW), met vooral in het noordwesten een lager gelegen zone. Er bevinden zich geen natuurlijke waterlopen nabij het plangebied. Het terrein is minstens sinds ca. 1777 in gebruik als landbouwgrond en onbebouwd. In het westelijke deel van het plangebied zijn matig natte lemig zandbodems zonder profiel aanwezig, in het oostelijke deel matig droge lemig zandbodems met verbrokkelde ijzer en/of humus B horizont aanwezig. De bouwvoor van deze bodemsoorten is minstens ca. 30cm dik. Op archeologisch vlak zijn er - behalve de aanwezigheid van enkele grafcircels uit de metaaltijden, en summiere aanwijzingen voor landelijke bewoning in de ijzertijd en de volle middeleeuwen - weinig gegevens voorhanden voor de omgeving van het plangebied.

Enkel het uitgraven van de vijver (1080m²) heeft een reële bodemimpact; deze gaat meerdere meter diep en zal een potentieel archeologisch niveau vernielen. Door het gebrek aan archeologisch

onderzoek is de archeologische verwachting van het plangebied en de omgeving moeilijk in te schatten. In ieder geval is dit een omgeving die al meerdere eeuwen schaars is bebouwd. Als er al een verwachting kan opgesteld worden, dan betreft het een verwachting voor landelijke sites met grondsporen; in situ bewaring van steentijd artefactensites wordt niet verwacht, daarvoor zijn de landschappelijke kenmerken niet gunstig. Een landelijke archeologische site kenmerkt zich door een verspreiding van gebouwen en activiteitenzones op een grotere oppervlakte, deze kan niet gevat worden op een kleine oppervlakte van 1080m². Verder vooronderzoek van zo'n kleine zone zal geen nuttige archeologische kenniswinst kunnen bijbrengen en wordt dus niet geadviseerd.

De ophoging van de rest van het terrein met de uitgegraven grond zal geen verstoring veroorzaken aan het eventueel aanwezige archeologische erfgoed, hier wordt eveneens geen verder onderzoek geadviseerd.

4. Bibliografie

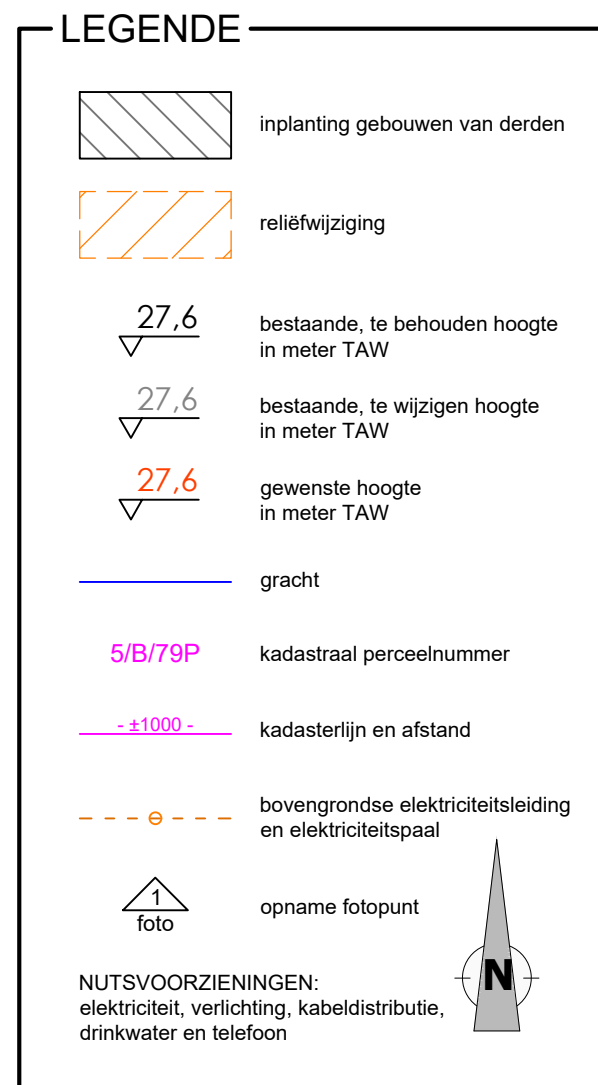
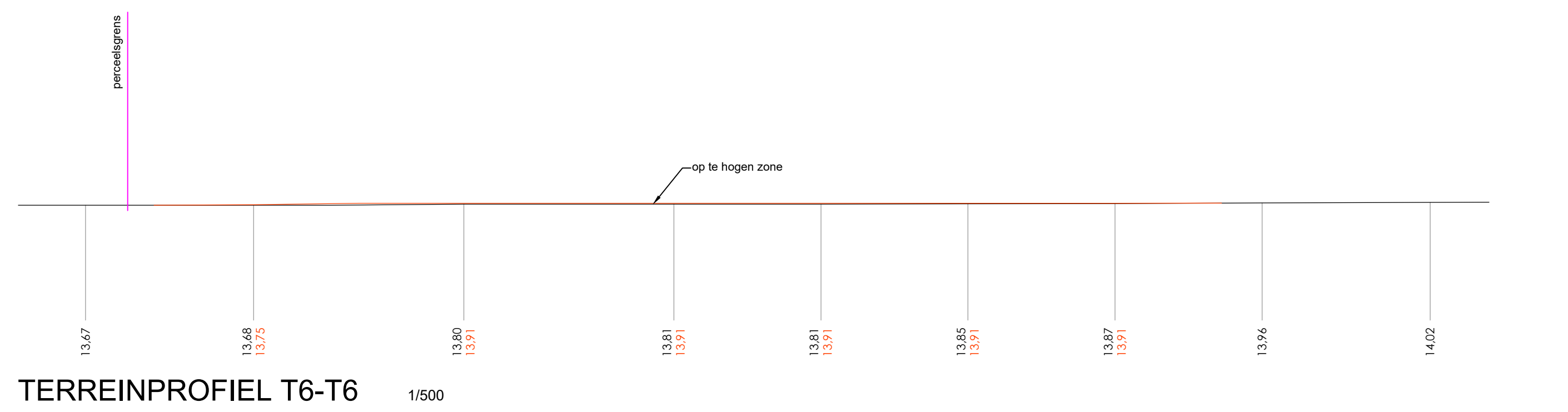
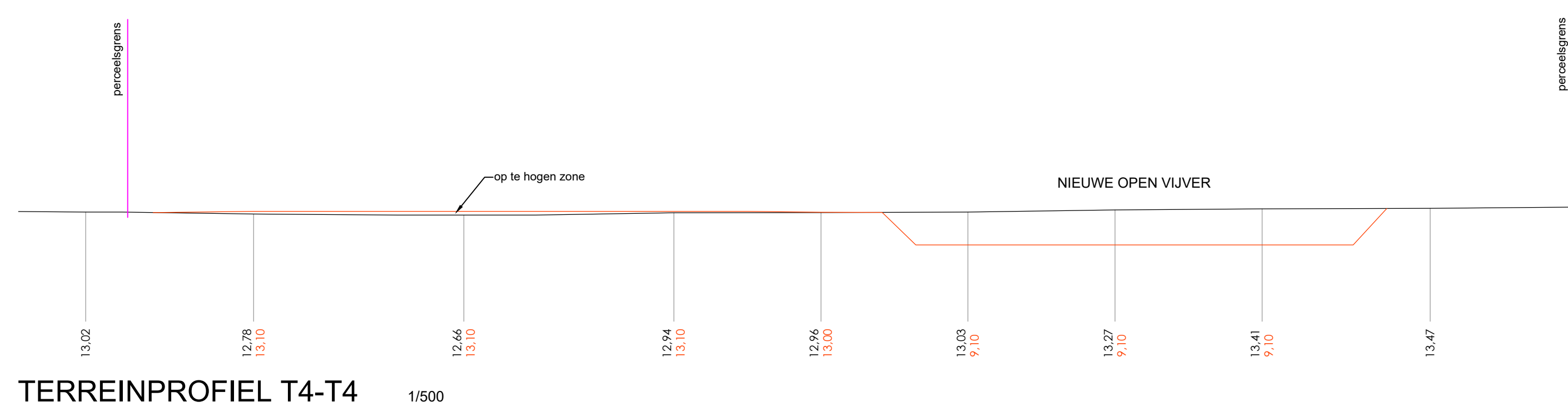
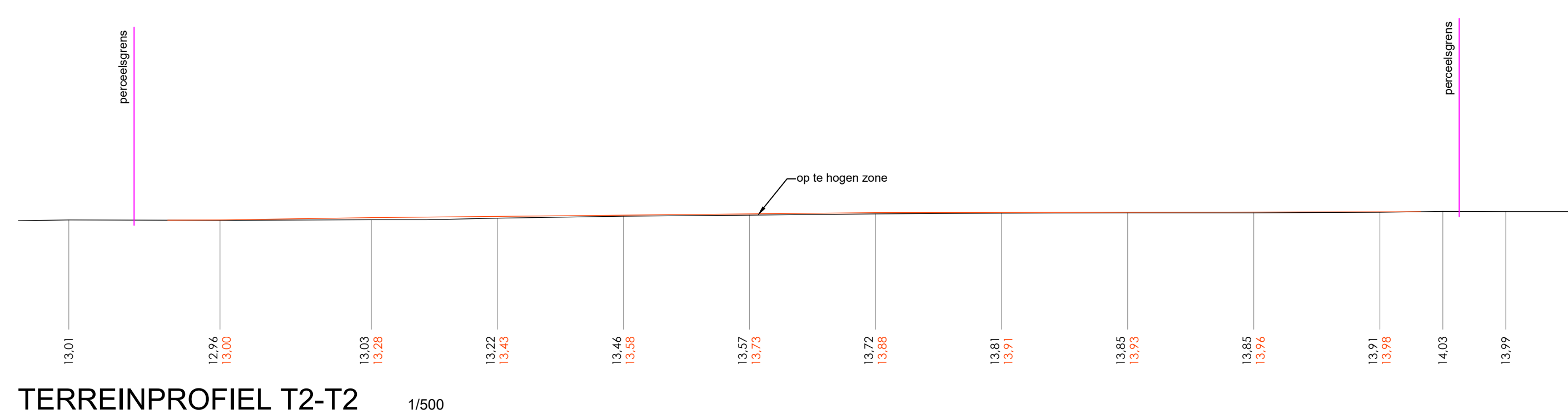
- <https://cai.onroerenderfgoed.be/>
- <http://www.cartesius.be/CartesiumPortal/>
- <http://www.geopunt.be/kaart>
- <http://www.ngi.be/topomapviewer/>
- <https://inventaris.onroerenderfgoed.be>

5. Bijlages

- Figurenlijst

Figuur 1 Zicht op de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI).	6
Figuur 2 Zicht op de topografische kaart met aanduiding van het plangebied, detail (bron: NGI).	7
Figuur 3 Zicht op het kadasterplan met aanduiding van het plangebied (rood) (bron: geopunt.be)....	7
Figuur 4 Aanduiding van het plangebied (rood) op de meest recente luchtfoto (bron: geopunt.be)....	8
Figuur 5 Ontwerpplan (bron: initiatiefnemer).	9
Figuur 6 Doorsnedeplan (bron: initiatiefnemer).	9
Figuur 7 Geplande werken geprojecteerd op het kadasterplan (bron: geopunt.be en initiatiefnemer).	10
Figuur 8 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel (bron: geopunt.be).....	11
Figuur 9 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel, op siteniveau (bron: geopunt.be).	12
Figuur 10 Zicht op de bodemkaart (bron: DOV).....	12
Figuur 11 Uitsnede uit de Ferrariskaart (bron: geopunt.be).....	13
Figuur 12 Uitsnede uit de Atlas der Buurtwegen (bron: geopunt.be).	14
Figuur 13 Uitsnede uit de topografische kaart van 1911 (bron: cartesius.be en NGI).	14
Figuur 14 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 1971 (bron: geopunt.be).....	15
Figuur 15 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2000-2003 (bron: geopunt.be).	15
Figuur 16 Uitsnede uit de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) (bron: geopunt.be en CAI).	17

Bijlage: Ontwerpplan (bron: initiatiefnemer)

TEKENING IN CM	OVERZICHTSPLAN	DATUM
		07/04/2022
ONDERWERP:	Aanleggen open vijver Plaatselijk ophogen van landbouwgrond	
OPDRACHTGEVER:	DESENDER FILIP Oude Zeedijkstraat 26 8610 Kortemark	
LIGGING:	Waterhoenstraat z/n 8610 Kortemark Afdeling 1, sectie B, nr(s). 1074K003	
INHOUD:	Inplantingsplan, terreinprofielen	

Deze plannen werden opgemaakt in het kader van een stedenbouwkundige aanvraag en zijn geen uitvoeringsplannen. Sterkte, stabiliteits- en betonstudie uit te voeren door een terzake bevoegde, en door de bouwheer aangestelde burgerlijk ingenieur bouwkunde.

STUDIE- EN ADVIESBUREAU
Thorcontrol

**"UW NABIJE EXPERT IN HELDER EN
HAALBAAR ADVIES."**

Ambachtstraat 27
8820 TORHOUT
Tel. 050 23 14 30
info@thorcontrol.be
www.thorcontrol.be

LEGENDE

inplanting gebouwen van derden

reliëfwijziging

27,6
▽

bestaande, te behouden hoogte
in meter TAW

27,6
▽

bestaande, te wijzigen hoogte
in meter TAW

27,6
▽

gewenste hoogte
in meter TAW

gracht

5/B/79P

kadastraal perceelnummer

- ±1000 -

kadasterlijn en afstand

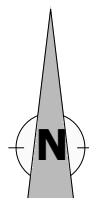

bovengrondse elektriciteitsleiding
en elektriciteitspaal

opname fotopunt

NUTSVOORZIENINGEN:
elektriciteit, verlichting, kabel distributie,
drinkwater en telefoon

Er wordt voorafgaand de ophoging geen teelaarde afgegraven.
De gebruikte grond wordt rechtstreeks op het huidige maaiveld
aangebracht.